

УДК 130.2

ВПЛИВ КЛАСИЧНОЇ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ НА СВІТОГЛЯД ОСОБИСТОСТІ

Л.В. Пасічник, аспірант кафедри філософії Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди

Статтю присвячено визначенню світогляду, а також вплив класичної художньої літератури на світоглядні орієнтири особистості протягом життя. Зазначено про роль читання класичної літератури в духовному просторі сучасної людини.

Ключові слова: світогляд, художня література, книга, особистість, духовний простір.

У всі часи мистецтво мало великий вплив на формування світогляду людини. Справжнє мистецтво може змінити людину, вкласти в нього найвищі цінності любові, добра та краси. Саме тому, основним завданням сучасної освіти є системне і комплексне дослідження світоглядного плюралізму та культурного універсалізму класичної художньої літератури. Філософсько-освітній аналіз світоглядних трансформацій у надсучасну добу українського суспільства наявний у працях В. Андрущенко, М. Култаєвої, С. Клепка, Б. Буяка, М. Бойченка та ін. Однак, світоглядні орієнтири класичної художньої літератури у сучасних освітніх і виховних практиках не достатньо враховані.

Безперечно художня література в цьому плані займає одне з перших місць. Найвеличніші мислителі, громадські діячі, письменники всього світу неодноразово відзначали видатну роль книги, читання в розвитку людства, вказували на те, що без них неможлива жодна з форм трудової, політичної, культурної та наукової діяльності. Книгу й надалі можна вважати унікальною формою збереження й розповсюдження накопичених знань, це фундамент духовної культури народу.

В процесі читання людина пізнає буття, у неї створюється своє уявлення про світ, яке у філософії називають світоглядом. У даній статті ми спробуємо дослідити що таке світогляд та як на нього впливає художня література.

Багато хто з вчених, як вітчизняних так і закордонних, звертався до поняття «світогляд». Перші згадки, як про самостійне вчення філософії, світогляд став достатньо пізно. За словами німецького мислителя

М. Гайдеггера, причиною цьому є те, що лише у Новий час «починається той рід людського існування, коли уся область людських здібностей виявляється захопленою у якості простору, де намічається і здійснюється оволодіння усім сущим у цілому» [1, 50]. Таким чином зміни виражаються у тому, що «принципове ставлення до сущого в цілому формується як світогляд. З того часу це слово проникає у мову. Оскільки світ стає картиною, позиція людини розуміється як світогляд» [1, 51].

Можна зробити висновок, що слово «світогляд» з самого початку фіксує людське ставлення до всього сущого. «...Предмет світогляду – взаємозв'язок людини і світу; його цілісний характер, коли усі елементи сущого поєднуються у цілісному уявленні про нього, а само це уявлення – зі ставленням до себе і до сущого; його значення як одночасно способу оволодіння сущим у цілому і визначення своєї позиції щодо нього» [2, 231].

Слово «світогляд» (Weltanschauung) має німецькі коріння. Вперше зустрічається ще у 1790 р. у праці І.Канта «Критика здатності судження» для позначення світогляду в сенсі «Спостереження світу, даного в почутті», тобто світогляду як простого сприйняття природи і найширшому сенсі слова. Пізніше, під впливом Ф. Шеллінга, воно набуває іншого значення – здійснюваний самостійно продуктивний, а значить, усвідомлений спосіб осягнення і пояснення цілісності існуючого. Для Ф. Шеллінга важливим моментом в понятті «світогляд» було те, що воно містить певний схематизм і не потребує теоретичного пояснення. Тому Гегель говорить про моральне у світогляді, Гете – про поетичне, Ранке – про релігійне [3].

Питання про сутність світогляду стала актуальною на початку ХХ століття. Представники самих різних філософських напрямлень прямо чи опосередковано приймали участь в його обговоренні. Однозначної позиції не було. В. Дільтей, визначаючи поняття світогляду, підкреслює його психологічну складову [4].

З. Фройд в понятті світогляду, акцентує увагу на його інтелектуальному аспекті [5, 399]. К. Ясперс, розглядає світогляд як «всеосяжне для людини, причому як в суб'єктивному сенсі – переживання, енергію, образ думок, так і в об'єктивному – предметно-оформлений світ» [6, 7]. М. Гайдеггер пише, що під світоглядом варто розуміти сприйняття взаємозв'язку речей природи і одночасно пояснення сенсу і мети людського буття і, тим самим і історії [6, 5-7].

Головною особливістю світогляду є те, що воно завжди має відношення до індивіда, соціальної групи, епохи, представленої конкретними обличчями. Немає безликого, анонімного світогляду. В центрі будь-якого світогляду стоїть конкретний суб'єкт. Це пояснюється тим, що в нього включено не лише знання, але й цінності, ідеали, почуття все те, що має сенс для конкретної людини. Якщо знання безликі, належать всім й однакові для всіх, то цінності у всіх різні, і світогляд також різний. Центральне місце світогляду займає конкретна людина. Без світогляду немає людини. Важливо зазначити, що світогляд сам складається протягом життя. Його іноді називають стихійним, повсякденним, природним. М.Гайдеггер навіть вживає зворот «поширена свідомість». Своїм корінням частково воно сягає генетичної спадковості, частково складається під впливом оточуючого середовища – спілкування з батьками, однолітками, на нього впливають кліматичні, етнічна та інші фактори.

Кожна людина має свій особистий світогляд, тобто кожен має загальне уявлення про світ, суспільство та про самого себе. Світогляд виявляється у справах, вчинках, рішеннях в свідомості (але не розчиняється в ньому). Це означає, що не кожне переконання можна вважати світоглядом. Світогляд не просто картина світу, суспільства в яку як один з елементів входить суб'єкт. Світогляд включає в себе також цілком певне ставлення суб'єкта до світу й суспільства і їх оцінку: світ може представлятися світлим, доброзичливим і повним чудес, або похмурым і безнадійним.

А яку ж роль виконує книга та художня література в цілому у формуванні світогляду? Спочатку книга існувала як носій Слова, істинність якого не піддавалася сумніву, вона була носієм сакрального, прихованого знання, і залучення до нього було можливим або за допомогою довгої посвяти, або через його вербалізацію в проповідях та інших усних формах комунікації між духовенством та приходом. Лише у XVII столітті письмовий текст стає звичайним і в світських жанрах. Проте, іманентна сакральність книги відчувалася завжди, і сам процес її написання довгий час був подвижницькою працею, священнодійством.

Виходячи з цього, можемо зазначити, що читання, зокрема кращих зразків світової літератури – це один з основних способів формування світогляду особистості.

Система вищих духовних цінностей, норм поведінки, навичок та знань – все це відображено у творах великих письменників. При цьому

важливо зазначити, що класична література, по своїй суті, універсальна: націоналізм у ній незначно присутній, принаймні, він ніяк не виражений в кращих прагненнях і поривах душі героїв літературних творів. Класика вічна, як вічні совість, відповідальність, любов і співчуття. І без цих складових світ, звичайно ж, не виживе. Велику роль читання класичної художньої літератури в житті людини підкреслюють практично всі письменники, філософи, культурологи, історики.

Але, на жаль, так склалося, що люди стали менше читати. Можливо, основною причиною зниження потреби читання художньої літератури лежать в соціальній кризі. Тому можна сказати, що книги й читачі стали жертвами соціальних змін, що змінили ставлення до багатьох цінностей життя, в тому числі й до читання. Люди перестають роздумувати про цілі життя, про її сенс і думають переважно про якість життя.

В зв'язку з цим необхідно зазначити, що в інтелектуальному відношенні люди, що читають, відрізняються від тих, що не читають. Відрізняються здатністю мислити проблемно, більш адекватно оцінювати ситуацію, швидко знаходити правильні рішення. Ті, що читають, мають більший обсяг пам'яті, активну творчу уяву, краще володіють мовою.

Проблеми, пов'язані з необхідністю відродження інтересу до читання, виходять на одне з перших місць ще й тому, що стає очевидним факт розриву цінностей між поколіннями. А людині необхідно пам'ятати свою кровну спорідненість з природою, з рідною землею, мовою і дорожити, не дивлячись на натиск повсякденності, тим, що отримав у спадок. Природа та мова дають людині, те без чого важко представити національний характер і з чого починається духовність.

Читання художньої літератури закладає у особистості, яка лише формується, тільки позитивне ставлення до навколишнього світу. При цьому класичні твори зовсім не обов'язково «вивчати» – навіть просте читання в рамках шкільної програми обов'язково змусить людину повернутися до твору знову.

Виходячи з вищесказаного, необхідно ще раз підкреслити, що саме читання художньої літератури є одним з основних засобів формування світогляду особистості. Класична література – це джерело духовних цінностей, які виступають орієнтирами особистої та суспільної поведінки, ставлення до світу, людей і до самого себе.

Література

1. Хайдеггер М. Время картины мира // Хайдеггер М. Время и бытие: статьи и выступления: Пер. с нем. – М.: Республика, 1993. – 452 с.
2. Васильченко Р.В. Методологічні засади дослідження філософсько-освітнього аспекту світоглядної культури // Харків: ХДПУ, 2013 – Вип. 40 част. 1. – С. 231-239.
3. Шелер М. Избранные произведения Пер. с нем. / Пер. Денежкина А. В., Малинкина А. Н., Филлипова А. Ф.; Под ред, Денежкина А. В. - М.: Издательство – Гнозис, 1994. – 490 с.
4. Дильтей В. Типы мировоззрений и обнаружение их в метафизических системах. // Культурология. XX век. Антология. М.: Юрист, 1995. – 703 с.
5. Фрейд З. Введение а психоанализ: Лекции. М.: Наука, 1991. – 456 с.
6. Хайдеггер М. Основные проблемы феноменологии. СПб: Высшая религиозно-философская школа, 2001. – 446 с.

ВЛИЯНИЕ КЛАССИЧЕСКОЙ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ НА МИРОВОЗЗРЕНИЕ ЛИЧНОСТИ

Л.В. Пасечник

Статья посвящена определению мировоззрения, а также влияние классической художественной литературы на мировоззренческие ориентиры личности в течение жизни. Отмечена роль чтения классической литературы в духовном пространстве современного человека.

Ключевые слова: мировоззрение, художественная литература, книга, личность, духовное пространство.

INFLUENCE OF CLASSIC FICTION IS ON WORLD VIEW OF PERSONALITY

L.V. Pasechnik

The article is devoted to the definition of ideology and the influence of classical literature in the ideological orientation of the individual throughout life. The role of reading classical literature in the spiritual space of modern man.

A book can be considered an unique form maintenance and distribution of the accumulated knowledge, it is foundation of spiritual culture of people. In the process of reading a man cognizes existence, for her the idea about the world, that in philosophy is named a world view, is created. In this article we tried to investigate that such world view and as fiction influences on him.

Many scientists investigated a self concept world view, but an unanimous idea is not in relation to determination of concept. Everybody has his personal world view, id est everybody has a common idea about the world, society and about itself. A world view appears in matters, acts, decisions in consciousness.

System of higher spiritual values, codes of conduct, skills and knowledge is all represented in works of large writers. It is thus important to mark that classic literature, on the essence, universal: nationalism in her is insignificantly present, at least, he in any way is not shown in the best aspirations and gusts of the soul of heroes of literary works. The classics are eternal, as a conscience, responsibility, love and sympathy, is eternal. And without these constituents the world, certainly, will not survive. The large role of reading of classic fiction in life of man is underlined by practically all writers, philosophers, historians. It costs to mark that reading, in particular the best standards of world literature - it one of basic methods of forming of world view of personality.

Keywords: world view, fiction, book, person, spiritual space.